Досвід програм-аналогів, урахований в ОП «Психологія» (PhD)

Вітчизняні програми

Під час розроблення чинної редакції ОНП проаналізовано освітньо-наукові програми підготовки докторів філософії зі спеціальності 053 Психологія провідних вітчизняних закладів вищої освіти та наукових установ: Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України, Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Національного університету «Києво-Могилянська академія», Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова та Запорізького національного університету.

З досвіду Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України запозичено модель прив'язки дисертаційних досліджень аспірантів до тематики науково-дослідних робіт структурного підрозділу, за якою здобувач працює не з довільно обраною темою, а в межах наукової теми кафедри. В ОНП МАУП цю модель реалізовано через узгодження тем дисертацій із науково-дослідною роботою кафедри психології «Трансформаційні процеси розвитку та становлення особистості у кризових ситуаціях: сучасні психосоціальні виміри» (державний реєстраційний номер 0122U201363, 2022–2025 рр.); у тексті програми вона закріплена як участь аспірантів у науково-дослідних темах кафедри та як наукова складова V–VIII семестрів, що виконується протягом усього строку підготовки.

З практики класичних університетів – Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Національного університету «Києво-Могилянська академія» та Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова – узято посилення самостійної дослідницької складової та зменшення частки аудиторних годин на користь індивідуальної роботи під керівництвом наукового керівника. У навчальних планах на 2024–2025 н. р. із 1800 годин освітньої складової на самостійну роботу відведено 1146 годин за денною формою здобуття освіти (частка аудиторних занять – 36,3 %) і 1564 години за заочною (13,1 %), а серед форм і методів навчання ОНП окремо названо індивідуальну роботу під керівництвом наукового керівника.

З досвіду Запорізького національного університету запозичено акцент на підготовці здобувачів до публічної презентації результатів досліджень. Його реалізовано в ОК1 «Іноземна мова за професійним спрямуванням» (презентаційний практикум із відеозаписом і розбором), а також у вибіркових блоках ВК1 (варіант «Мистецтво наукової комунікації та аргументації») і ВК4 (варіант «Риторика і публічна презентація результатів наукового дослідження»); у структурно-логічній схемі ОНП цьому відповідає лінія ОК1 → ВК1 / ВК2 / ВК6 – наукова комунікація та академічне письмо.

Порівняльний аналіз також показав, що більшість вітчизняних програм обмежується одним обов'язковим курсом загальної методології наукового дослідження. У МАУП методологічну підготовку диференційовано у вертикаль ОК3 «Методологія і логіка наукового дослідження» → ОК4 «Методологія і методи наукових психологічних досліджень» → ОК7 «Якісні

та змішані методи в психологічних дослідженнях» → ОК9 «Психометрія та статистичний аналіз даних у психологічних дослідженнях», закріплену в п. 2.3 ОНП як методологічна вертикаль дослідження. Це є свідомою відмінністю програми.

Іноземні програми

Під час проєктування ОНП вивчено докторські програми з психології європейських і британських університетів: PhD Psychology Університету Портсмута, PhD Psychology Університету Саутгемптона, а також докторські програми Люблінського католицького університету Івана Павла II (Республіка Польща) та Таллиннського університету (Естонська Республіка). Висновки з аналізу сформульовано спільно для всіх чотирьох програм, оскільки вони відображають усталені риси європейської докторської моделі, а не особливості окремого університету.

По-перше, докторська підготовка в європейській традиції є універсальною і не прив'язаною до конкретної сфери професійної практики, що забезпечує випускникові широкий спектр кар'єрних траєкторій. Відповідно в ОНП збережено дослідницьку, а не вузькопрактичну орієнтацію: програму визначено як освітньо-наукову, дослідницьку, професійної кваліфікації та спеціалізації не передбачено, а придатність випускника до працевлаштування охоплює сім позицій Національного класифікатора професій ДК 003:2010 – від наукового співробітника до керівника підрозділу закладу освіти.

По-друге, обов'язковим елементом європейських програм є структурована підготовка з дослідницької методології та статистики (research methods and statistics training). У МАУП її відтворено вертикаллю ОК4 → ОК7 → ОК9, яка разом з ОК3 утворює чотириланкову методологічну лінію й послідовно розгортає логіку наукового дослідження, кількісну, якісну та змішану стратегії, психометрію і статистичний аналіз даних; усі чотири компоненти є обов'язковими, обсягом три кредити ЄКТС кожен.

По-третє, у європейських програмах системно присутні компоненти researcher development – академічне письмо, відкрита наука, дослідницька етика, доброчесність і планування кар'єри. Ці елементи реалізовано в ОК1 «Іноземна мова за професійним спрямуванням», ОК5 «Цифрові інструменти та відкрита наука в психологічних дослідженнях» і ОК11 «Право інтелектуальної власності та академічна доброчесність у науковій діяльності», а також у вибіркових блоках ВК1, ВК2 і ВК6, що охоплюють академічне англомовне письмо, підготовку публікацій до видань Scopus і Web of Science, грантову підтримку та управління науковими проєктами. У самій ОНП це закріплено наскрізною лінією «Цифрові технології, штучний інтелект та відкрита наука» (ОК5, ОК9, ОК11), спеціальною компетентністю СК8 і програмним результатом навчання РН11.

По-четверте, поширеною є практика обов'язкової педагогічної складової (teaching assistantship) із рефлексивним компонентом. Їй відповідає лінія ОК10 → ОК12: «Методика викладання психології та інноваційні технології навчання у вищій школі» та асистентська педагогічна практика обсягом 6 кредитів ЄКТС (4 тижні, IV семестр) із застосуванням мікровикладання,

взаємовідвідування, інтервізії та підходу Scholarship of Teaching and Learning. В ОНП цьому відповідає наскрізна лінія «Рефлексивна дослідницька практика на засадах супервізії та менторства» (ОК6, ОК10, ОК12) разом зі спеціальною компетентністю СК10 і програмним результатом навчання РН13.

Сукупним результатом моніторингу вітчизняних і зарубіжних програм став збалансований перелік освітніх компонентів за циклами загальнонаукової, професійної та практичної підготовки: 42 кредити ЄКТС обов'язкових і 18 кредитів вибіркових компонентів із загальних 60 кредитів освітньої складової.

Пропозиції стейкхолдерів і що з них реалізовано

Потреби здобувачів ураховуються через три інституціалізовані канали: включення аспірантів до складу робочої групи з розроблення ОНП (Фоміна Ірина, 2 курс; Медведєва Олена, 3 курс), щосеместрове анкетування та індивідуальні співбесіди гаранта зі здобувачами. За результатами опитувань і обговорень аспіранти висловили потребу в поглибленні підготовки зі статистичного опрацювання даних, якісної методології, академічного англомовного письма та роботи з цифровими дослідницькими сервісами. Ці пропозиції реалізовано у структурі ОНП 2024–2025 н. р.: уведено ОК9 «Психометрія та статистичний аналіз даних у психологічних дослідженнях», ОК7 «Якісні та змішані методи в психологічних дослідженнях» і ОК5 «Цифрові інструменти та відкрита наука в психологічних дослідженнях», а до каталогу вибіркових дисциплін – «Академічне англомовне письмо в науково-психологічному дослідженні» (блок ВК2) та «Академічне письмо та підготовка публікацій до видань Scopus і Web of Science» (блок ВК6).

Позицію роботодавців ураховано через Раду роботодавців, рецензування ОНП (на сторінці програми оприлюднено тринадцять рецензій і відгуків стейкхолдерів), обговорення на розширених засіданнях кафедри психології та анкетування за 2023–2024 і 2024–2025 н. р. Пропозиції роботодавців стосувалися посилення доказовості підготовки, орієнтації дисертацій на запити практики воєнного та повоєнного періоду, розвитку навичок публічного представлення результатів і підтримки асистентської практики. Їх реалізовано через ОК6 «Доказові моделі психологічної допомоги в умовах війни та повоєнного відновлення», спеціальну компетентність СК9 і програмний результат навчання РН12; через розширення асистентської педагогічної практики до 6 кредитів ЄКТС (4 тижні) з дослідницьким компонентом та інтервізією (ОК12); а також через вибіркові дисципліни «Доказові моделі психологічного консультування: дослідницький вимір» (блок ВК4), «Наукові дослідження психічного здоров'я: доказові моделі та протоколи» і «Психосоматика: сучасні дослідницькі парадигми та доказова база» (блок ВК5).

До проєктування ОНП залучено провідних науковців академічних установ НАПН України – Дембіцьку Н. М., Сердюк Л. З. і Яблонську Т. М. Обговорення змісту програми відбувалося на засіданнях кафедри психології, у межах постійно діючого науково-методичного семінару кафедри, міжкафедральних наукових семінарів, науково-практичних конференцій і

круглих столів, що проводяться Академією. За результатами цих обговорень програму доповнено компонентами, спрямованими на підготовку наукових текстів і публікацію результатів у виданнях, індексованих у міжнародних наукометричних базах, а також на забезпечення відтворюваності досліджень і відкритого доступу до наукових даних (ОК5, РН11).

Іншими стейкхолдерами ОНП є психологи-практики, що працюють у центрах практичної психології, реабілітаційних установах, закладах охорони здоров'я та громадських організаціях, які надають психологічну допомогу військовослужбовцям, ветеранам, внутрішньо переміщеним особам і цивільному населенню; до складу робочої групи увійшли Фролова Т. В. (центр практичної психології «АнкорЛТД») і Федосова Л. О. (ТМО «Психіатрія»). Співпраця з цією групою стейкхолдерів дає здобувачам змогу орієнтувати дисертаційні дослідження на реальні запити психологічної практики в умовах воєнного стану: поширеність посттравматичного стресового розладу та комплексного ПТСР, тривалого горя й моральної травми в різних вікових і професійних групах, динаміку психічних станів населення територій, де ведуться бойові дії, стійкість і посттравматичне зростання, психологічний супровід вимушених переселенців і родин загиблих та зниклих безвісти. Результатом такої співпраці стало узгодження концептуальних засад наскрізної лінії ОНП «Психічне здоров'я в умовах війни, криз і повоєнного відновлення», реалізованої через ОК4, ОК6, ОК8 та вибіркові блоки ВК3 і ВК5.